„E demnă de remarcat congenialitatea între mişcarea patristică din mediile teologice şi spiritualitatea despre care dădea mărturie Gheron Iosif. În viaţa lui Gheron Iosif va urma perioada când în jurul lui se va strânge o veritabilă obşte de ucenici, care vor duce mai departe moştenirea duhovnicească isihastă. De numele ucenicilor, dintre care să îi amintim doar pe Efrem Filotheitul şi pe Iosif Vatopedinul, se leagă atât perpetuarea spiritualităţii isihaste, cât şi o autentică restaurare a experienţei monahale în Muntele Athos, prin numeroşii ucenici care au ajuns stareţi la câteva dintre mănăstiri."

Arhid. IOAN I. ICĂ jr.

ISBN 978-606-8840-04-8

www.editurasfnectarie.ro

GHERON IOSIF ISIHASTUL
viaţa şi învăţătura

Preot Cristian Groza

Preot Cristian Groza

GHERON IOSIF ISIHASTUL

viaţa şi învăţătura

EDITURA
SF
NECTARIE

Preot Cristian Groza

GHERON IOSIF ISIHASTUL

viaţa şi învăţătura

Preot Cristian Groza

GHERON IOSIF ISIHASTUL
viaţa şi învăţătura

Cuvânt introductiv
Arhid. prof. dr. IOAN I. ICĂ jr.

Concepție grafică: Baroque Books & Arts®

Imagine copertă:
Scene din viața lui Gheron Iosif Isihastul,
frescă de Adrian Oltean, Paraclisul „Maica Domnului Pantanassa“ din
Catedrala „Sf. Nicolae și Sf. Gheorghe” - Sfântu Gheorghe (România)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GROZA, CRISTIAN
Gheron Iosif Isihastul : viața și învățătura / Cristian Groza ; cuv. introd.: arhid.
prof. dr. Ioan I. Ică jr.. - Arad : Editura Sfântul Nectarie, 2017
ISBN 978-606-8840-04-8
I. Ică, Ioan I. jr. (pref.)
2

Arhid. prof. dr. IOAN I. ICĂ jr.

GHERON IOSIF ISIHASTUL

și înnoirea monahismului ortodox contemporan

Monahismul athonit din a doua jumătate a secolului XX oferă teologiei și Bisericii Ortodoxe Universale câteva preţioase lecţii critice, întrupate îndeosebi în viaţa și învăţătura a două personalităţi duhovnicești contemporane. Prima lecţie vine, astfel, din partea schimonahului rus Siluan Ivanovici Antonov (1866-1938), viețuitor în obștea Mănăstirii Rusikon. Cei 46 de ani de vieţuire în regimul cenobitic tipic al unei mănăstiri athonite, punctat de diferitele ascultări care îmbinau munca fizică, în cadrul unei comunităţi destul de numeroase, cu rostirea neîncetată a rugăciunii inimii și participarea la ciclul zilnic al Laudelor bisericești și la Sfânta Liturghie, l-au consacrat pe simplul ţăran rus într-o remarcabilă figură a spiritualităţii ortodoxe. Descoperirea post-mortem a *Însemnărilor* scrise de Cuviosul Siluan și publicarea lor de către ucenicul acestuia, părintele Sofronie Saharov (1896-1993), alături de propria sa lucrare *Viaţa și învăţătura stareţului Siluan Athonitul*, au dezvăluit lumii întregi un veritabil mesaj profetic. „Ţine-ţi mintea în iad și nu deznădăjdui" este formula revelată prin care monahismul athonit își spunea cuvântul unei omeniri care cunoștea, în decursul a jumătate de secol, două conflagraţii mondiale. Iar acest cuvânt afirma, în mijlocul cataclismului mondial, fantastica aventură interioară a sfinţeniei. Dramatismul iubirii divine pentru umanitatea în

derivă, riscurile rugăciunii, ispitele mândriei, pericolele înșelării spirituale ofereau omului modern o altă formă de beligeranţă și, prin urmare, o altă formă de raportare la infernul violent care cuprinsese civilizaţia modernă. În aparenta sa rupere de societate, monahul athonit trăiește din interior și în straturile cele mai profunde experienţa dramatică prin care societatea europeană trecea în prima jumătate a secolului. De aici și mesajul profetic pe care Stareţul Siluan îl transmitea prin viaţa și însemnările sale, precum că în mijlocul infernului deznădejdii iubirea lui Hristos se coboară prin același act de asumare și copleșire – fapt ce și-a găsit confirmarea în actul de canonizare (1987) din partea Patriarhiei Ecumenice, în care Sfântul Siluan este numit „dascăl apostolic și profetic al Bisericii".

A doua figură exemplară a monahismului athonit din prima jumătate a secolului XX vine din mediul eremitic. Francisc Kottis (1897-1959), pe numele său de monah Iosif Isihastul, reprezintă figura complementară pe care tradiţia athonită o va oferi Bisericii și lumii întregi, alături de mesajul profetic al Stareţului Siluan. Născut la 2/14 noiembrie 1897, în insula Paros, tânărul Francisc își va petrece anii de tinereţe într-o situaţie materială precară, care-l va împiedica să facă studiile pentru care dovedise o înzestrare promiţătoare. Acest stigmat îl va urmări toată viaţa, lipsa unei culturi solide fiind extraordinar contrabalansată doar de o profundă și trăită cunoaștere a culturii tradiţiei isihaste ortodoxe. Anul 1914, care marca începutul Primului Război Mondial, îl găsește pe Francisc, acum în vârstă de 17 ani, plecat la Atena, în încercarea de a-și găsi un loc de muncă. După un scurt interval, în care a lucrat, pe rând, în mină, apoi ca bucătar și brutar, se înrolează în Marină, în septembrie 1915, an în care Grecia intra și ea în război. În urma unui vis și descoperind acum literatura hagiografică în care a fost introdus prin *Noul Martirologiu* al Sfântului Nicodim Aghioritul, hotărăște să se dedice vocaţiei monahale. Intrarea propriu-zisă în cin va fi precedată însă de o perioadă de nevoinţe ascetice în lume. Timp de aproximativ 4 ani se va deda unor veritabile exerciţii ascetice

sihăstrești, în locurile izolate din împrejurimile capitalei elene, încercând să imite, pe cât posibil, asceza aspră și actele de filantropie ale sfinților cuvioși aghioriţi.

Toate aceste experiențe solitare, amenințate de pericolul de a cădea în înșelare în lipsa unui îndrumător duhovnicesc, îl vor determina pe Francisc să aleagă calea consacrată a monahismului în emblematica patrie a călugărilor, Muntele Athos. Astfel, la începutul anului 1921, pășește pe promontoriul estic al peninsulei Chalkidiki. La acea dată, muntele era populat de 5000 de monahi, majoritatea greci, dar și ruși, români, bulgari, sârbi și georgieni. Entuziasmul tânărului novice și dorința lui de a urma cu stricteţe viaţa austeră descoperită în scrierile aghioritice s-au lovit însă de constatarea amară a faptului că locul în sine nu poate da nevoitorului rugăciunea adevărată fără un povăţuitor duhovnicesc experimentat. Or, găsirea acestui povățuitor pe calea vieţii monahale s-a dovedit a fi o adevărată provocare. Monahismul athonit din primul deceniu al secolului trecut se afla în declin. Deși numărul mare de monahi trimitea la o atmosferă însufleţită, centrul de greutate al vieţii înclina preponderent spre viaţa de obște, ritmată de ciclul zilnic al celor șapte Laude și de Sfânta Liturghie. Intuiția lui Gheron Iosif și trista realitate a penuriei de duhovnici isihaști încercați constituiau semnul că viaţa din mănăstirile cenobitice stătea sub amenințarea unui anumit imobilism formalist și comod. Săvârșirea zilnică a slujbelor părea să creeze în mentalitatea vieţuitorilor sentimentul unei anumite suficienţe. Dobândirea mântuirii echivala cu respectarea ritualistă a prescripțiilor tipiconale, cu sau fără perspectiva unei restaurări duhovnicești a omului interior. Cvasimilenara tradiție monahală era înghițită de reflexele formaliste ale unui tradiționalism încremenit, care-și declina identitatea prin antiteză cu catolicismul sau protestantismul. Cu excepţiile de rigoare, pentru un tânăr novice cum era Francisc, entuziasmat de perspectiva vieţii îngerești și de culmile urcușului ascetico-mistic, se găseau prea puţini îndrumători încercaţi care să întrupeze, în sens autentic, calităţile părintelui duhovnicesc.

La câteva luni de la sosirea în Sfântul Munte, Francisc se întâlnește cu renumitul Gheron Daniil Katunakiotul, un duhovnic evlavios, cărturar și cu o bogată experienţă a vieţii ascetice, de altfel și un bun prieten al Sfântului Nectarie, mitropolitul de Pentapole (1846-1920). Sub îndrumarea Stareţului Daniil, începe primele experienţe ascetice sub ascultare, situaţie care presupunea tăierea voii personale și mărturisirea zilnică a gândurilor. Aceasta este perioada în care tânărul Francisc, care nu era încă tuns în monahism, primește darul rugăciunii neîncetate, asemenea mai vârstnicului său contemporan Siluan Athonitul, încă de la vârsta noviciatului. Precocitatea harismatică de care dădea dovadă novicele îl va determina însă pe Stareţul Daniil să-l trimită pe acesta să facă, mai întâi, experienţa vieţii de ascultare la Chilia „Bunavestire", a celor doi Bătrâni Efrem și Iosif, care erau și fraţi după trup. Încă de acum, începe să fie însoţit de tovarășul său de o viaţă, monahul Arsenie.

O primă piatră de încercare în calea devenirii monastice a tânărului Francisc are loc în ianuarie 1923, când întreaga comunitate de monahi athoniţi a fost pusă în faţa unei mari dileme. În 18 ianuarie 1923, guvernul grec ratifica trecerea de la calendarul vechi la cel îndreptat. Patriarhul Ecumenic Grigorie VII a aprobat această trecere, adresându-se printr-o enciclică Bisericilor Alexandriei, Antiohiei, Ciprului și României, prin care le sugera revizuirea vechiului calendar și adoptarea celui nou. Un an mai târziu, la 10 martie 1924, Sinodul Bisericii Greciei s-a supus hotărârilor Patriarhului Ecumenic, generalizând în întreaga Biserică Elenă noul calendar. Ceea ce părea a fi, la început, o simplă revizuire tehnică a unor calcule cronologice s-a transformat, la scurt timp, într-o problemă de schismă eclezială și de lansare gratuită a anatemelor. Numărul celor care au refuzat îndreptarea calendarului a fost destul de mare, fiind cuprinși aici și monahii vieţuitori în Athos. Katunakia și Esfigmenu au ajuns până acolo încât au rupt comuniunea cu Patriarhul Ecumenic, sub jurisdicţia căruia se află comunitatea monastică athonită. Făcând parte din Chiliile ce ţin de Katunakia, tânărul Francisc și

monahul Arsenie, alături de cei doi îndrumători ai lor, Efrem și Iosif, au aderat din simplitate la mișcarea zelotistă, care respinsese directiva patriarhală. Apartenenţa lui Francisc la gruparea stilistă a fost și motivul care a întârziat atât de mult tunderea acestuia în Schima monahală. Pe lângă amarele ironii care planau încă de atunci asupra tânărului ascet, se adăuga acum și stigmatul disidenţei stiliste. Marea Lavră, de care ţinea Chilia „Sfântului Vasile" în care se nevoiau Francisc și Arsenie, nu permitea consacrarea lui definitivă în cinul monahal. A trebuit să treacă mai bine de un deceniu (până în 1937) pentru ca Iosif (a cărui tundere a avut loc, într-adevăr, abia în 1925) să realizeze, printr-o profundă descoperire mistică, faptul că schimbarea calendarului nu este o problemă care ţine de inima evlavie creștine. Chiar dacă ucenicilor săi de mai târziu le-a venit destul de greu să recunoască eroarea cu care s-au amăgit în acest interval de timp, Gheron Iosif a ajuns la această conștiinţă tot prin modalitatea excepţională a revelaţiei divine directe.

Revenind, trebuie să punctăm faptul că în tot acest interval animat de luptele calendarului Iosif se retrage, împreună cu Arsenie și Efrem, la Schitul „Sfântul Vasile". Urmează perioada celor mai mari nevoințe ascetice, în urma cărora s-a învrednicit de mari biruinţe și daruri duhovnicești. Odată deprinsă rugăciunea neîncetată, calea tânărului ascet era acum deschisă spre marile culmi ale experienţelor isihaste. Viziunea fericită a luminii necreate devenise o experiență constantă, cum însă deveniseră și momentele dramatice de părăsire a harului dumnezeiesc. Cumplitele confruntări corporale cu atacurile demonice, străduinţa încordată în lupta cu patimile, la capătul cărora se instalau minunatele experienţe de extaz și vedere contemplativă, îl așezau, încă de atunci, pe Iosif în descendenţa athonită isihastă, care cobora, conform unei tradiţii orale athonite, printr-un lanţ neîntrerupt, din secolul XIV, de la Sfinţii Grigorie Palama și Grigorie Sinaitul. Ceea ce Stareţul Siluan reușise să reînvie, în vieţuirea sa chinovială, prin profetismul iubirii divine copleșitoare și coborâtoare în infernul celei mai grele despărțiri

de Dumnezeu, Gheron Iosif reușea să facă cunoscut prin autenticitatea experienţei isihaste și prin reînvierea spiritualității palamite, care mărturiseau, cu sau fără armătura argumentaţiei teologice elaborate, posibilitatea reală de îndumnezeire a omului și de experiere a stării eshatologice.

E un grăitor semn al vremilor că, aproximativ în aceeași perioadă, mai exact în 1929, un tânăr teolog român studia la Paris manuscrisele Sfântului Grigorie Palama păstrate la Biblioteca Națională. Numele acestuia a fost Dumitru Stăniloae (1903-1993), care, beneficiind de o bursă din partea mitropolitului Ardealului de atunci, Nicolae Bălan, se va afla, între 1927 și 1929, în câteva călătorii de cercetare la Atena, München, Berlin și Paris. Descoperirea de către Dumitru Stăniloae a scrierilor palamite va constitui, atât în biografia teologului, cât și în teologia ortodoxă ulterioară, o adevărată revoluție. Această rodnică întâlnire se va concretiza prin publicarea, în 1938, a lucrării – unice la acea vreme – *Viaţa și activitatea Sfântului Grigorie Palama*, însoţite de câteva traduceri inedite din opera autorului bizantin. Iar iniţiativa teologului român nu era deloc singulară în ansamblul teologiei ortodoxe contemporane. Atena găzduia, în 1936, lucrările Congresului Facultăţilor de Teologie, unde s-au întrunit principalii profesori de teologie de la centrele universitare din ţările ortodoxe, dar și din diaspora. În cele două referate susţinute de părintele G. V. Florovsky (1893-1979), reprezentant al nou-înfiinţatului institut „Sfântul Serghie" din Paris, era lansată urgenţa depășirii „pseudomorfozelor" culturale (latinizantă, protestantizantă sau idealist-filosofică), responsabile de menţinerea discursului teologic ortodox modern din secolele XVI-XIX într-o veritabilă „captivitate babilonică". Reforma cerută trebuia să întrunească imperativul întoarcerii la gândirea Sfinţilor Părinţi și la izvoarele autentice ale reflecţiei ortodoxe. De altfel, critica lui Florovsky a și fost extinsă în monumentala lucrare *Căile teologiei ruse*[1], o devastatoare evaluare a teologiei ortodoxe ruse, de la

[1] Pr. G. V. Florovsky, *Puti russkogo bogoslovia*, Paris, 1937.

începuturile ei până la corifeii filosofiei religioase ruse, altminteri contemporani cu Florovsky (Berdiaev, Bulgakov etc.). Însumat, proiectul reformist al teologului rus înţelegea revenirea la modelul de teologhisire al Părinţilor („mintea Părinţilor“) printr-o *sinteză neopatristică*. Modelul acesteia era prima sinteză, realizată în primele veacuri bizantine, între gândirea biblică iudaică și filosofia elenistă. Toate aceste profunde mișcări de reînviere a interesului pentru scrierile patristice și gândirea Părinţilor din al patrulea deceniu al secolului XX își găseau astfel fericitul ecou în trăirea concretă a *acelorași* experienţe pe care le-au avut marii teologi ai spiritualităţii isihaste. Sfântul Grigorie Palama își afla nu doar cercetătorii studioși, ci și ucenicii fideli în experierea acelorași trăiri. E demnă de remarcat această congenialitate între mișcarea patristică din mediile teologice și spiritualitatea despre care dădea mărturie Gheron Iosif. În viaţa lui Gheron Iosif va urma perioada când în jurul lui se va strânge o veritabilă obște de ucenici, care vor duce mai departe moștenirea duhovnicească isihastă. De numele ucenicilor, dintre care să îi amintim doar pe Efrem Filotheitul și pe Iosif Vatopedinul, se leagă atât perpetuarea spiritualităţii neoisihaste, cât și o autentică restaurare a experienţei monahale în Muntele Athos, prin numeroșii ucenici care au ajuns stareţi la câteva dintre mănăstiri.

Acestea fiind spuse, avem o sinceră bucurie să luăm la cunoștinţă, aici, de finalizarea minunatei lucrări de doctorat a părintelui Cristian Ovidiu Groza, cu titlul *Gheron Iosif Isihastul. Viaţa și învăţătura.* Atât sub aspectul formal, cât și în ceea ce privește conţinutul, lucrarea se dovedește a fi o excelentă introducere în studierea vieţii și complexei personalităţi a lui Gheron Iosif Isihastul.

Planul cercetării este alcătuit din cinci părţi, care urmăresc detalierea tuturor aspectelor importante ale marelui Părinte athonit. Astfel, primul capitol prezintă, cu o deosebită atenţie acordată detaliilor răspândite prin literatura deja destul de stufoasă (chiar dacă nu întotdeauna suficient de erudită), principalele etape din biografia lui Gheron Iosif. O inspirată alegere, care trimite la o veritabilă intuire a condiţiei ontologice a vieţii

monahale, împarte traseul cronologic în cele două perioade de viețuire: „în lume“ și, apoi, „în Munte“.

Capitolul al doilea ne prezintă scrierile personale ale Starețului și cele câteva monografii despre acesta, redactate de ucenicii direcți. Corpusul epistolar păstrat de la Iosif Isihastul se împarte în două grupe. Pe de o parte, avem cele 82 de epistole publicate de Efrem Filotheitul (1979) și, pe de alta, cele 28 de epistole inedite editate de Iosif Vatopedinul (2006). Numărul real al epistolelor păstrate este mult mai mare, acestea așteptându-și încă o editare critică, în care să fie specificată ordinea cronologică, inventarul detaliat al persoanelor menționate în epistolar și contextualizarea evenimentelor.

Personalitatea duhovnicească a lui Gheron Iosif este prezentată în capitolul al treilea. Figura lui Gheron Iosif este reconstituită în trei subcapitole sintetice care trimit la trei perspective diferite. Omul, Starețul și Sfântul sunt cele trei laturi ale unei personalități integrale, în care dobândirea nepătimirii și înfrângerea afectelor pătimașe nu coincid cu depersonalizarea și nivelarea idiosincraziilor inocente. Starețul și-a păstrat până la capăt temperamentul îndârjit, sublimându-l prin concentrarea forței irascibile pe păstrarea cu strictețe a făgăduințelor monahale. Viața alături de Bătrânul Iosif s-a dovedit, pentru unii ucenici, chiar insuportabilă și dusă, uneori, până la limita anduranței, însă dragostea acestuia și calitățile evidente de părinte duhovnicesc, capabil să nască în ucenici făptura cea nouă și să-i ajute să dobândească aceleași experiențe mistice de care se învrednicise el, au făcut din el un veritabil Stareț. Dintre voturile monahale, care, pentru Starețul Iosif, nu sunt altceva decât continuarea și radicalizarea angajamentelor baptismale depuse de orice creștin, cel mai important este ascultarea. Aceasta duce atât la tăierea voii, cât și la disponibilitatea din partea ucenicului de a intra în raza de influență duhovnicească a Părintelui său. Altfel spus, există în ordinea spiritului o logică – de care Gheron Iosif nu încetează să dea mărturie –, conform căreia relația de paternitate/filiație duhovnicească oglindește în planul creat iubirea dumnezeiască dintre Persoanele Sfintei Treimi.

Capitolul al patrulea, care este și cel mai extins, tratează principalele aspecte ale învățăturii sale duhovnicești, așa cum reiese aceasta din scrierile și din mărturiile ucenicilor lui Gheron Iosif. În primă fază, sunt detaliate câteva elemente de antropologie teologică, iar apoi sunt prezentate treptele urcușului duhovnicesc. De o atenţie deosebită se bucură, în paginile acestei cercetări, relaţionarea învăţăturii duhovnicești cu viaţa concretă a creștinilor mireni, cu care Stareţul a avut o bogată corespondenţă. Este evidenţiată astfel concepţia Stareţului despre posibilitatea – și chiar imperativul – ca și mirenii să practice „rugăciunea inimii", nu însă fără îndrumarea unui părinte duhovnicesc. Un loc important în viziunea duhovnicească a Stareţului athonit l-a constituit participarea la Sfânta Liturghie. Participarea la Liturghie presupunea o pregătire intensă și culmina întotdeauna cu împărtășirea. Păstrarea echilibrului între mărturisirea gândurilor, ascultare, pregătirea ascetică și împărtășirea euharistică a constituit un deziderat de la care nu se făcea excepţie. Tot de păstrarea acestui echilibru se leagă și insistența, în viața duhovnicească, asupra pericolului „înșelării". Discernământul, numit încă de spiritualitatea eremitică a secolului IV „culmea virtuţilor", se dobândește numai prin ascultarea de un îndrumător, prin tăierea voii individualiste și prin smerenie: „De rătăcire nu se teme cel ce face ascultare și se spovedește cu umilință, care este un dar de la Dumnezeu, ca urmare a supunerii sale faţă de duhovnic (Stareţ), care, la rându-i, își manifestă grija permanentă faţă de acesta mai ales prin rugăciunea neîncetată făcută spre folosul ucenicului. Va evita, prin aceasta, atât capcanele neștiinţei, cât și pe cele ale orgoliului, multe cauzate, așa cum am arătat, din lipsa de experienţă. Duhovnicul iscusit îl va învăţa pe ucenic să nu aibă altă dorinţă și să nu ceară altceva de la Dumnezeu decât milă pentru iertarea păcatelor, îngrijindu-se cu multă atenţie de curăţirea sufletului, lăsând în seama lui Dumnezeu modul în care Acesta va găsi de cuviinţă să-Și arate mila Sa faţă de el" (cap. IV, p. 225).

Tot în capitolul IV găsim și o scurtă expunere a relaţiei lui Gheron Iosif cu tradiţia patristică. Pornind de la lucrarea

Părintelui Iosif Vatopedinul, *Gheron Iosif Isihastul și tradiția patristică* (1997), părintele Cristian Ovidiu Groza încearcă să puncteze câteva dintre posibilele surse ale învățăturii duhovnicești analizate. Ucenicul Stareţului identificase o mulțime de surse patristice: Calist și Ignatie Xanthopulos, Ioan Gură de Aur, Ioan Scărarul, Isihie Sinaitul, Teolipt al Filadelfiei, Nichifor din Singurătate, Simeon Noul Teolog, Avva Filimon, Teognost, Isaac Sirul, Maxim Mărturisitorul, Grigorie Sinaitul, Ioan Carpatiul, Marcu Ascetul, Petru Damaschinul, Macarie Egipteanul, Simeon Metafrastul. Chiar dacă destul de sumară, această enumerare punctuală a surselor care au constituit lecturile și meditațiile zilnice ale Stareţului este foarte folositoare, pentru a ne putea da seama de caracterul tradiţional al acestei învăţături isihaste. Gheron Iosif se situează, nu doar prin experienţele mistice, ci și prin învăţătura predată, în descendența marilor isihaști ai monahismului răsăritean, fapt care-l recomandă ca o veritabilă figură în canonul monahismului ortodox. Așa cum am afirmat deja, Gheron Iosif Isihastul – a cărui canonizare este iminentă – reprezintă, în tradiţia spiritualităţii athonite, necesarul complement la personalitatea iradiantă a Stareţului Siluan Athonitul. Cele două personalităţi conjugate, reprezentând tradiţia eremitică și tradiţia chinovială, reprezintă împreună două valenţe ale aceluiași mesaj, care dă mărturie atât despre vitalitatea monahismului tradiţional răsăritean, cât și despre mesajul radical pe care monahismul îl aduce: Iubirea divină infinită, descoperită în Iisus Hristos, continuă să-și păstreze oferta în mijlocul unei societăţi care experimentează crudele consecinţe ale unei modernităţi atee și anticreștine, nu însă în afara cadrului ei ascetic-mistic tradițional, mărturisit dogmatic și celebrat liturgic.

În încheiere, trebuie să precizăm câteva direcții de cercetare care rămân încă deschise, cu toată strădania lăudabilă a părintelui Cristian Ovidiu Groza, concretizată în prezenta lucrare. Astfel, ar fi necesară o mai amplă descriere a monahismului athonit și a perioadei de decadenţă în care tânărul Francisc Kottis face cunoștință cu acesta. Simpla menționare a Sfântului Siluan Athonitul

trebuie să fie dublată de analizarea mesajului profetic pe care personalitatea și scrierile păstrate l-au adus monahismului răsăritean și lumii întregi. De altfel, așa cum am încercat să arătăm în această analiză, există o profundă relaţie de complementaritate între cei doi și între tipurile de vieţuire monahală pe care le reprezintă cu atâta eminenţă. În al doilea rând, ni se pare fundamental accesul la manuscrisele păstrate de la Gheron Iosif și despre care autorul mărturisește că se află în arhiva Mănăstirii Filotheu. Cercetarea acestora cu atenție poate să scoată la iveală o mai corectă înșiruire cronologică a evenimentelor din viața Stareţului. Credem că ar putea deveni astfel posibilă chiar urmărirea unei anumite evoluţii în formularea teologică a experienţelor duhovnicești copleșitoare de care s-a învrednicit acesta. În al treilea rând, se impune și o atentă investigație a surselor patristice utilizate de Gheron Iosif, întrucât continuitatea, deopotrivă experiată și teoretizată, cu marea teologie a spiritualităţii isihaste nu poate fi scoasă în evidenţă dacă nu se merge mai concret pe elementele de similitudine și de inovaţie. Nu e nicio îndoială că Gheron Iosif a fost un isihast autentic, ascet încercat, părinte duhovnicesc și cititor atent al tradiţiei monahismului răsăritean. Or, toate acestea obligă la o analiză detaliată a elementelor din marea tradiţie isihastă care se regăsesc în epistolele monahului athonit.

Aceste trei ultime observații nu se constituie într-o critică a lucrării de față, ci într-o invitație adresată tinerilor patrologi și cercetători pentru a aborda cu toată seriozitatea continuarea pe aceste trei direcții a vieții și învățăturii marelui dascăl isihast al secolului trecut, care a fost Gheron Iosif. În acest context, lucrării de față îi revine meritul indiscutabil de a fi deschis drumul abordării academice sistematice a unui mare părinte duhovnicesc contemporan și de a facilita prin aceasta asimilarea sa în conștiința eclezială și, de ce nu, integrarea sa cu drepturi depline în rândurile autorilor filocalici de prestigiu ai Bisericii.

Sibiu, aprilie 2014

I

Viaţa*

VIAŢA ÎN LUME

Naşterea, copilăria, adolescenţa

Insula Paros, a treia ca mărime din arhipelagul Cicladelor, este cunoscută atât pentru faimoasa biserică a Ekatondapilianei („biserica cu o sută de arcade“), construită în secolul al IV-lea

* Primele repere biografice ale Stareţului Iosif au fost consemnate în scris de ucenicul său Iosif Vatopedinul, la scurt timp după moartea sa, în 20 iulie 1962, ca răspuns la rugămintea adresată de ieromonahul Pantelimon Mitropoulos din Boston, SUA, şi el ucenic al Cuviosului, cu care a corespondat regulat, o parte din aceste scrisori fiind cuprinse în volumul *Mărturii din viaţa monahală* (traducere de pr. prof. dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2003[2]). Acesta afirma, încă de atunci, lipsa unei cronologii în expunerea faptelor, din cauza atât a refuzului Stareţului de a-şi relata sistematic viaţa, cât şi a neglijenţei ucenicilor de a le nota pe când acesta trăia. A se vedea Monahul Iosif Vatopedinul, *Cuviosul Iosif Isihastul*, traducere din limba greacă de ieroschimonahul Ştefan Nuţescu, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2009, precum şi studiul monahului aghiorit Moise, „Πρῶτος βίος τοῦ Γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ“, în: *Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Ἅγιον Ὄρος – φιλοκαλική ἐμπειρία* [*Πρακτικὰ Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδριῶν Ἀθηνῶν* (2004) *καὶ Λεμεσοῦ* (2005), ἐποπτεία Γεωργίου Μαντζαρίδη], Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2007, pp. 543-549. Ultima variantă a vieţii, faptelor şi învăţăturilor sale este cea alcătuită de un alt ucenic de-al său (ultimul rămas în viaţă, la momentul redactării acestei teze), arhimandritul Efrem, intitulată *Stareţul meu Iosif Isihastul* (traducere din limba greacă de ieroschim. Ştefan Nuţescu, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2010), a cărei a doua ediţie (în limba engleză), revizuită, îmbogăţită şi îngrijită de monahii de la Mănăstirea „Sfântul Antonie cel Mare“ din Arizona, a fost editată de curând: Elder Ephraim, *My Elder Joseph the Hesychast and Cave-Dweller*, Saint Anthony's Greek Orthodox Monastery, Florence, Arizona, 2013. Vom folosi cu precădere această ediţie, fiind cea mai exactă şi corectă din punct de vedere cronologic.

de Sfânta Elena, mama Sfântului Împărat Constantin cel Mare, cât mai ales datorită marilor personalităţi ale Bisericii care sunt legate de numele insulei: Sfântul Atanasie (†1813), Sfântul Arsenie Athonitul (†1877), precum și harismaticul părinte Filothei Zervakos (†1980).

Tot aici, în satul Levskes, s-a născut, la 2/14 noiembrie 1897[1], Francisc (numele de botez al Cuviosul Iosif Isihastul). Mama sa, Maria (născută Rangusi, 1867[2]), s-a măritat, pentru prima dată, la vârsta de aproape 17 ani, cu Leonardo Zumis, a cărui familie provenea din Odesa, Ucraina, împreună având doi copii: pe Mihai (1885-1965) și un prunc care a murit nebotezat. La scurt timp după moartea primului soţ (avea doar 20 de ani), Maria se recăsătorește cu Gheorghe Kottis (1852-1908), un ţăran neînvăţat, sărac, dar „foarte evlavios și extrem de smerit“[3]. Împreună au avut opt copii, Francisc fiind al cincilea[4]. Trăiau cu toţii într-o

[1] Arhimandritul Efrem Filotheitul, în *My Elder…*, p. 18, datează nașterea Stareţului în 1897, bazându-se pe înscrisul găsit pe spatele icoanei ce a aparţinut familiei Cuviosului și care-l reprezintă pe Sfântul Gheorghe, unde, de altfel, sunt trecute datele de naștere ale tuturor fraţilor acestuia. La fel şi inscripţia de pe frontispiciul casei natale a Cuviosului, unde stă scris: „Aici s-a născut Gheron Iosif Isihastul (1897-1959).“ A se vedea www.agiosarsenios.com/images/Agioi&Gerontes/G.Iosif/1.jpg. Totuși, pe piatra mormântului său de la Noul Schit stă scris anul nașterii: 1898, vezi http://calindragan.files.wordpress.com/2010/02/interiorul-chiliei-care-adaposteste-mormantul-parintelui-iosif.jpg, iar în volumul *Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Ἅγιον Ὄρος – φιλοκαλική ἐμπειρία*, dedicat celor două Simpozioane ținute în memoria Stareţului, de la Atena (2004) şi Limassol (2005), părerile celor ce s-au pronunţat asupra acestui subiect (*vide supra*) sunt împărţite. Prima variantă ni se pare cea mai sigură și îndreptăţită.

[2] În cazul datării anilor de naștere ai membrilor familiei Stareţului, am ales varianta publicată la sfârșitul cărţii îngrijite de monahul Iosif Vatopedinul (Γέροντος Ἰωσήφ Βατοπαιδινού, *Θείας χάριτος ἐμπειρίες. Γέροντας Ἰωσήφ* ὁ *Ἡσυχαστής, Ἐπιστολιμαία βιογραφία – Ἀνέκδοτες ἐπιστολές καί ποιήματα*, *coll.* „Ψυχωφελή Βατοπαιδινά“ 18,Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου,Ἅγιον Ὄρος, 2006[2]), întrucât acest tabel genealogic a fost realizat pe baza informaţiilor provenite direct de la rudele Cuviosului rămase în viaţă.

[3] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 17.

[4] Primii doi au murit la o vârstă fragedă (Erghina, în 1888, și Maruso, în 1890), ceilalţi șase fiind (în ordine descrescătoare): Erghina (1893-1952), Emanuel (1895-1963), Francisc (Stareţul Iosif), Leonard (1902-1945), Maruso (1905-1972) și Nicolae, viitorul părinte Atanasie Athonitul, 1908-1983). Arhimandritul

căsuţă cu două camere foarte mici și modeste[5]. Fiind „cu adevărat un om al lui Dumnezeu: modestă, cu un înnăscut simţământ al prihănirii de sine şi al propriilor păcate“[6], având un caracter „simplu și integru“[7] – trăsături moștenite de viitorul Stareţ, pe care acesta le va cultiva toată viaţa –, mama sa se învrednicise de mai multe vederi duhovnicești, mai ales când mergea la biserică (nici nu realiza că sunt minuni, ci credea că așa văd toţi creștinii)[8]. Cea mai cunoscută, și care are legătură directă cu subiectul nostru, este cea petrecută la puţin timp după nașterea tânărului Francisc, atunci când Mariei i s-a arătat îngerul Domnului, care, apropiindu-se de prunc, i-a scris numele acestuia pe o tăbliţă, spunându-i mamei că aceasta este hotărârea lui Dumnezeu[9]. Dezlegarea acestei vedenii a venit mai târziu, atunci când tânărul Francisc a ajuns monah la Sfântul Munte Athos, fiind primit de Domnul în „ceata îngerilor Săi pământești“[10].

Anul nașterii lui Francisc coincide cu cel al unui eveniment important din istoria poporului elen, cel al „Războiului de 30 de zile“ cu otomanii, ca urmare a încercării de a unifica insula Creta cu patria-mamă, eșec care va conduce la sărăcirea și mai acută a oamenilor de rând, prin obligativitatea plăţii unei însemnate daune de război.

Efrem Filotheitul (*Stareţul meu Iosif…*, p. 17) vorbește de un număr de nouă copii (menţionând în plus o fată care ar fi murit înainte de a fi botezată), caz în care Stareţul ar fi fost al șaselea în ordinea nașterii.

[5] Casa se păstrează și azi, fiind un punct de interes turistic al insulei.

[6] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 19.

[7] Monahul Iosif Vatopedinul, *Cuviosul Iosif…*, p. 25.

[8] Monahul Iosif Vatopedinul, *Trăiri ale dumnezeiescului har. O epistolă despre viaţa lui Gheron Iosif Isihastul. Epistole inedite*, traducere din limba greacă de ierom. Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2008, p. 20.

[9] Amănunt consemnat doar de Iosif Vatopedinul, atât în *Cuviosul Iosif…*, p. 26, cât și în cealaltă lucrare amintită, *Trăiri ale dumnezeiescului har…*, p. 20, în ambele locuri fiind consemnat și faptul că, drept urmare a luptei dintre cei doi, îngerul îi lasă mamei o cruce.

[10] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 19. Nu e vorba de o predestinaţie, ci mai mult de o mângâiere adusă de Dumnezeu mamei Cuviosului Stareţ, atât de încercată (la momentul vedeniei, în 1897) de moartea celor patru copii ai săi, precum și a primului soţ.

În acest cadru, în 16 august 1904, tânărul Francisc începe școala, sub îndrumarea Sofiei Pempsiadis-Kantiotis, mama mitropolitului Augustin al Florinei (†2010), dovedindu-se a fi „foarte isteţ", întrucât „întotdeauna primea note mari"[11]. Locuitorii insulei încă trăiau în duhul Sfântului Arsenie Athonitul (1800-1877), care a exercitat o influență considerabilă asupra acestora, fapt concretizat prin evlavia arătată de ei sfintelor slujbe, prin respectarea rânduielilor legate de post, rugăciune etc., mai ales că preotul satului, George Aspropoulos (1863–1929), s-a dovedit a fi un adevărat ucenic în Duh al acestuia. Francisc este nevoit să întrerupă studiile imediat după terminarea clasei a patra primară, din cauza morţii tatălui său (†1908), la scurt timp după nașterea lui Nicolae, pentru a putea astfel să își ajute mama și fraţii rămași în viaţă.

Insula Paros nu oferea prea multe opțiuni de trai, oamenii reușind să se întrețină prin munca la câmp, prin cultivarea cerealelor și a legumelor, prin creșterea animalelor și pescuit, practicându-se trocul. Fiind o perioadă de mare sărăcie, cauzată și de angrenarea Greciei în cele două Războaie Balcanice, care vor duce la declanșarea Primului Război Mondial, în 1914, la vârsta de 17 ani, tânărul Francisc este trimis de mama sa, împreună cu fratele său mai mic, Leonard, la Atena, pentru a găsi ceva de lucru. Astfel, se pare că, mai întâi, a lucrat la minele din Lavrio[12], fiind găzduiţi de mătușa lor Alexandra, apoi ca bucătar și brutar în casele boierești din Pireu, iar ulterior ca vânzător de bilete în troleibuze[13]. Banii câștigaţi cu multă osteneală îi folosea pentru întreţinerea sa și a fratelui său Leonard, precum și a mamei și a celorlalţi fraţi rămași acasă[14].

[11] *Ibidem*, p. 22.
[12] Orășel din sud-estul provinciei Attica, în Grecia, astăzi suburbie a Atenei. Era faimos în Antichitate pentru minele sale de argint, care reprezentau una dintre principalele resurse ale statului atenian, argintul fiind folosit pentru monede. Minele au fost refăcute la începutul secolului XX de către companii franceze și grecești, în special pentru extracţia de plumb, cadmiu și mangan. Populaţia orașului număra peste 10.000 de oameni, în 1907. A se vedea http://www.britannica.com/EBchecked/topic/332481/Laurium.
[13] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 25.
[14] *Ibidem*, p. 23. Cu timpul, toţi fraţii Stareţului, cu excepţia lui Nicolae, s-au căsătorit. De asemenea, nepoata sa Varvara (fata surorii sale Erghina) a devenit

În septembrie 1915, se înrolează în Marină, făcând stagiul militar timp de doi ani, Europa fiind angrenată pe atunci în Primul Război Mondial (1914-1918), după care se reprofilează pe negoţ. Dovedind calităţi de bun negustor, va reuși să strângă o avere însemnată, fapt pentru care mătușa sa Alexandra îl determină să se logodească. Cununia însă nu va mai avea loc din pricina schimbărilor survenite în viaţa lui Francisc[15].

Chemarea monahală. Nevoințele ascetice săvârșite în lume, ca pregătire pentru viața monahală

Astfel, deși izbutise în mare măsură să-și îndeplinească marea dorinţă, aceea de a avea un trai decent din punct de vedere material, prin lucrarea și intervenția directă a lui Dumnezeu (un vis) viaţa sa va lua o altă turnură, decisivă. În acest vis, povestit de el însuși ucenicilor săi direcţi – „o rază de har“ trimisă de Dumnezeu „pentru a-l atrage“ la Sine[16] –, Francisc se vede pe sine trecând pe lângă un palat, fiind luat de doi ofițeri, pentru a fi dus înaintea împăratului. Fiind îmbrăcat într-un veşmânt alb și preţios, ei i-au spus: „De acum înainte vei sluji aici!“, apoi l-au dus pentru a se închina împăratului (înţelegând că era vorba de Domnul Hristos). După acest vis, starea sa lăuntrică s-a schimbat atât de mult, încât – avea să mărturisească el mai târziu – „nu mă mai preocupa nimic din cele ce se aflau pe pământ, dar nici nu știam ce înseamnă ceea ce văzusem și nici ceea ce trebuie să fac“[17].

---

monahia Vrienia (stareţă cu care a purtat constant o corespondenţă – vezi *Mărturii…*, *passim*), iar cumnata sa Maria, sora fratelui său Leonard, a primit la călugărie numele de Melania (†1997).

[15] Stareţul Efrem Vatopedinul menționează faptul că logodnica lui Francisc ar fi murit de tuberculoză. A se vedea Ἀρχιμ. Ἐφραίμ Βατοπαιδινού, *Ἀθωνικός Λόγος*, Ἔκδ. Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2010, *apud* http://www.pemptousia.com/2011/12/elder-joseph-the-hesychast-as-a-person-an-account-of-his-deeds.

[16] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 31.

[17] Monahul Iosif Vatopedinul, *Cuviosul Iosif…*, p. 27. În relatarea părintelui Efrem Filotheitul, acesta adaugă o altă cercetare, de data aceasta din partea lui

Dezlegarea i-a trimis-o Dumnezeu prin intermediul fiicelor proprietăresei unde locuia, întrucât acestea, văzând starea de spirit a tânărului, i-au dăruit spre folos cartea *Noul Martirologiu* a Sfântului Nicodim Aghioritul. Deși crescut într-o familie evlavioasă, se pare că primul contact cu viețile sfinților a avut loc atunci, rămânând uimit de modul de viețuire al sfinților, cuvioșilor și mucenicilor descris de marele cărturar aghiorit[18].

Primul pas în noua direcție a fost acela de a se spovedi[19], căutând apoi locuri și oameni care să-i întărească cele citite. Visul, dar și cartea Sfântului Nicodim, l-au schimbat atât de mult, încât a început să nu-l mai preocupe comerţul, pe care ajunsese să-l considere „piedică și păcat în noua sa cale duhovnicească"[20], de acum înainte mulţumindu-se cu lucrări ce îi puteau oferi hrana zilnică, dar care nu-l împiedicau la rugăciune.

A dorit să plece în Sfântul Munte, dar prima încercare a fost zădărnicită de incursiunile militare din Balcani, din cauza intrării Greciei, în 1917, în Primul Război Mondial, alături de Antanta, precum și de izbucnirea, în 1918, a epidemiei de gripă spaniolă în toată Grecia. Înainte de a face acest pas decisiv și definitoriu al vieţii sale, Francisc împarte o parte din economiile sale ca milostenie, iar cu restul reușește să o căsătorească pe sora sa Erghina, rânduiește zestre cuvenită și celeilalte surori,

---

Hristos Însuși, Care îi descoperă vrerea Sa în legătură cu el, aceea de a deveni negustor în cele duhovnicești. A se vedea Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 32*; Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Ἅγιον Ὄρος – φιλοκαλική ἐμπειρία*, ed. cit., 2007, p. 74.

[18] Detalii despre opera Sfântului Nicodim Aghioritul la P. Elia Citterio, *Nicodim Aghioritul. Personalitatea, opera, învăţătura ascetică și mistică, cu traducerea „Vieţii" sale și a „Prologurilor" la scrierile duhovnicești*, traducere de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2001.

[19] Arhimandritul Efrem Filotheitul este singurul care menționează acest detaliu, accentuând și faptul că „era pentru prima dată în viaţa sa când se spovedea". Este o afirmaţie care, inevitabil, ridică multe semne de întrebare legate de modul în care a trăit creștinește în satul natal, ținând cont de cele exprimate mai sus. A se vedea Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 33.

[20] *Ibidem*.

Maruso, îngrijindu-se și de odihna sufletului tatălui său, plătind pentru acesta 40 de Sfinte Liturghii.

Francisc „a profitat de întârziere pentru a-și verifica chemarea pentru viaţa monahală“[21]. Mai întâi, a mers la cunoscute locuri de închinare, precum Mănăstirea Cuviosului Gherasim din Kefalonia[22] sau cea a Maicii Domnului din Tinos, unde, auzind și văzând anumite minuni, a înţeles că ceea ce citise în *Vieţile Sfinţilor* erau lucruri adevărate[23]. A încercat să pună în practică *ad litteram* faptele cuvioșilor descriși de Sfântul Nicodim, retrăgându-se în afara orașului, în locuri cât mai izolate, mai ales în munții Pendeli, unde s-a dedat unei asceze aspre, postind mult, împărțind cu săracii din puținul său, priveghind toată noaptea stând în copaci. Despre această perioadă el însuși mărturisea că, fiind „în lume, stăteam ascuns şi duceam lupte pline de sânge. Mâncam la două zile o dată, în ceasul al nouălea. Munţii Pendeli și toate peșterile mă cunoșteau ca pe un cocoș de noapte, flămânzind, plângând și căutând izbăvire. Încercam să văd dacă pot suporta durerile și suferinţele, pentru a pleca la Sfântul Munte să mă fac călugăr. După ce m-am antrenat destul de bine câţiva ani, am rugat pe Domnul să mă ierte pentru că am mâncat la două zile și i-am spus că atunci când voi fi la Sfântul Munte voi mânca o dată la opt zile, așa cum scrie în *Vieţile Sfinţilor*“[24].

[21] *Ibid.*, p. 35.
[22] Părintele Efrem Vatopedinul notează faptul că Stareţul Iosif, aflând că Sfântul Gherasim a trecut la cele veșnice în ziua prăznuirii Adormirii Maicii Domnului din anul 1579, s-a rugat acestuia să rânduiască în așa fel, încât și el să aibă parte de același sfârșit, ceea ce s-a și întâmplat 40 de ani mai târziu. A se vedea: http://www.pemptousia.com/2011/12/elder-joseph-the-hesychast-as-a-person-an-account-of-his-deeds/.
[23] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 34.
[24] Gheron Iosif, *Mărturii…*, *Ep.* 37, p. 181 (EME, pp. 219-220).

Plecarea în Sfântul Munte

După această perioadă de „încercare", la începutul anului 1921[25], întorcându-se în Atena, s-a întâlnit, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, cu monahul athonit Onufrie, stareţul unei Chilii din Karyes (capitala administrativă a Athosului). Acesta a ascultat rugămintea tânărului Francisc de a-l lua cu el la întoarcerea sa în Sfântul Munte[26], astfel încât, la vârsta de 24 de ani[27], Francisc intră pentru prima dată în Grădina Maicii Domnului.

LA SFÂNTUL MUNTE

Mediul monahal al Sfântului Munte la începutul secolului XX. În căutarea unui duhovnic. Așteptări înșelate. Primirea darului rugăciunii și primele contemplații

La sosirea lui Francisc în Sfântul Munte, acesta era „plin de viaţă", ţinând cont doar de faptul că se nevoiau aici cinci mii de monahi, majoritatea greci, dar și ruși, români, bulgari, sârbi și georgieni[28].

Potrivit rânduielii monahale, cel care s-a hotărât să devină monah este dator să-și aleagă „locul și felul de vieţuire ce i s-ar potrivi cel mai bine caracterului său"[29]. Francisc căuta un ascet aidoma celor pe care îi descriau cărţile patristice pe care

---

[25] Elder Ephraim, *My Elder…*, p. 37.
[26] Athosul fiind recent eliberat definitiv de sub ocupaţia turcă (1913), după aproape cinci secole, ca urmare a tratatelor de pace după cele două Războaie Balcanice din a doua decadă a secolului XX.
[27] Monahul Iosif Vatopedinul, în *Trăiri ale dumnezeiescului har…*, pp. 21-22, merge pe varianta de 23 ani, întrucât datează data nașterii ca fiind în anul 1898. Dar se pot socoti 23 de ani și dacă ne gândim că Stareţul era născut în luna noiembrie, iar plecarea e la doar câteva luni după aceasta.
[28] Elder Ephraim, *My Elder…,* p. 41.
[29] *Ibidem*.

SIGLE

EIBMBOR	Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
EME	*Ἔκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας* (Γέροντος Ἰωσήφ, *Ἔκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας*, Ἱεράς Μονής Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος, 2006[7])
Filocalia	*Filocalia sau Culegere din scrierile sfinților părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, traducere din limba greacă, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, vol. 1-9 (2008-2013), 1981 (vol. 10).

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

Sfânta Scriptură

Biblia sau Sfânta Scriptură, EIBMBOR, București, 2008.

Sfânta Tradiție

***, *Everghetinosul*, ediție bilingvă, traducerea, îngrijirea, procesarea textului și editarea de către Sfânta Mare Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, vol. I, 2007; vol. II, 2010; vol. III, 2016.

***, *Filocalia sau Culegere din scrierile sfinților părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, traducere din limba greacă, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, vol. 1-9 (2008-2013), 1981 (vol. 10).

FILOTEI SINAITUL, *Trezia minţii și cerul inimii*, integrala scrierilor, studiu introductiv și text stabilit de monah Raffaele Ogliari, traducere și argument de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009.

***, *Liturghier,* EIBMBOR, București, 2012.

***, *Molitfelnic*, EIBMBOR, București, 2013.

***, *Patericul*, Arhiepiscopia Ortodoxă a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1999.

SFÂNTUL STAREȚ VASILE DE LA POIANA MARULUI*, Introduceri în rugăciunea lui Iisus și isihasm*, studiu introductiv de Dario Raccanello, traducere de diac. Ioan și Maria-Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009.

***, *Triod,* EIBMBOR, București, 2010.

II. Scrieri ale Cuviosului Iosif Isihastul

ELDER JOSEPH, *Elder Joseph the Hesychast. Struggles-Experiences-Teachings*, translated from the greek by Elizabeth Theokritoff, The Great and the Holy Monastery of Vatopaidi, Mount Athos, 1999.

GHERON IOSIF, *Mărturii din viața monahală*, trad. din lb. greacă de pr. prof. dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2003[2].

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ, *Ἔκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας*, Ἱεράς Μονής Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος, 2006[7].

IOSIF VATOPEDINUL, MONAHUL, *Cuviosul Iosif Isihastul,* traducere din limba greacă de ieroschim. Ștefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, București, 2009.

ID., *Trăiri ale dumnezeiescului har. O epistolă despre viața lui Gheron Iosif Isihastul. Epistole inedite*, traducere din limba greacă de ierom. Agapie Corbu, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2008.

ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ΓΕΡΟΝΤΟΣ, *Θείας χάριτος ἐμπειρίες. Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Ἐπιστολιμαία βιογραφία. Ἀνέκδοτες ἐπιστολές καί ποιήματα*, *coll.* „Ψυχωφελή Βατοπαιδινά“ 18, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2006[2].

ID., *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Βίος. Διδασκαλία. „Ἡ δεκάφωνος σάλπιγξ“. (1898-1959)*, *coll.* „Ψυχωφελή

Βατοπαιδινά" 1, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2008[8].
JОСИФ ИСИХАСТ, СТАРЕЦ, *Выражение монашеского опыта*, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Изложење монашког опита, Belgrad, 2000.
ИОСИФ ИСИХАСТ, СТАРЕЦ, *Выражение монашеского опыта*, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1998.
ИОСИФ, МОНАХ, *Старец Иосиф Исихаст*, Свято-Троицкая Сергиева Лавра. Спасо–Преображенский Валаамский мужской монастырь, г. Сергиев Посад, 2000.
***, *Старец Иосиф Исихаст. Жизнь и учение*, Новый Скит, Святая Гора, 1986.
ИОСИФ, МОНАХ *Старец Иосиф Исихаст. Житие. Учение. Десятигласная духодвижимая труба и толкование на нее*, Перевод на русский язык выполнен Алексеем Крюковым, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Спасо-Преображенский Валаамский мужской монастырь, г. Сергиев Посад, 2000.
JOSEPH L'HÉSYCHASTE, *Lettres spirituelles*, traduction du grec, notes et glossaire d'Yvan Koenig, *coll.* „Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle", L'Age d'Homme, Lausanne, 2005.
***, *Monastic Wisdom. The Letters of Elder Joseph the Hesychast*, St. Anthony's Greek Orthodox Monastery, Arizona, 2008.

III. Lucrări despre Gheron Iosif Isihastul

ΕΦΡΑΙΜ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ΑΡΧΙΜ., *Ἀθωνικός Λόγος*, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2010.
ΕΦΡΑΙΜ ΦΙΛΟΘΕΪΤΟΥ, ΓΕΡΟΝΤΟΣ, *Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καί Σπηλαιώτης (1897-1959)*, Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀριζόνας, USA, 2008.
ЕФРЕМ ФИЛОФЕЙСКИЙ, *Моя жизнь со старцем Иосифом*, Ахтырский Свято-Троицкий монастырь, 2012.
EFREM FILOTHEITUL, ARHIM., *Stareţul meu Iosif Isihastul*, traducere din limba greacă de ieroschim. Ştefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, Bucureşti, 2010.

EPHRAIM, ELDER, *My Elder Joseph the Hesychast and Cave-Dweller*, Saint Anthony's Greek Orthodox Monastery, Florence, Arizona, 2013.

IOSIF DIONISIATUL, MONAH, *Bătrânul Arsenie Pustnicul (1886-1983), împreună nevoitorul Starețului Iosif Isihastul*, traducere din limba greacă de ieroschim. Ștefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, București, 2003.

ID., *Stareţul Haralambie, dascălul rugăciunii minţii*, traducere din limba greacă de ieroschim. Ștefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, București, 2005.

IOSIF VATOPEDINUL, *Cuviosul Iosif Isihastul,* traducere din limba greacă de ieroschim. Ștefan Nuţescu, Editura Evanghelismos, București, 2009.

ID., *Ne vorbește părintele Efrem Katunakiotul*, traducere din limba greacă de ierom. Evloghie Munteanu, Editura Egumeniţa, Galaţi, 2004.

ID., *Trăiri ale dumnezeiescului har. O epistolă despre viaţa lui Gheron Iosif Isihastul. Epistole inedite*, traducere din limba greacă de ierom. Agapie Corbu, Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2008.

ΙΩΣΗΦ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΝΟΥ, ΓΕΡΟΝΤΟΣ, *Θείας χάριτος ἐμπειρίες. Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής, Ἐπιστολιμαία βιογραφία. Ἀνέκδοτες ἐπιστολές καί ποιήματα*, *coll.* „Ψυχωφελή Βατοπαιδινά“ 18, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2006[2].

ID., *Λογοι παρακλησεως*, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 1998[3].

ID., *Ὁ Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Βίος. Διδασκαλία. „Ἡ δεκάφωνος σάλπιγξ“ (1898-1959), coll.* „Ψυχωφελή Βατοπαιδινά“ 1, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2008[8].

ID., *Ὁ Γέρων Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής καί ἡ πατερική Παράδοσις*, *coll.* „Ψυχωφελή Βατοπαιδινά“ 5, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2004[2].

JOSEPH DE VATOPAIDI, PÈRE, *L'Ancien Joseph l'Hésychaste*, traduit du grec par Yvan Koenig, Éditions du Cerf, Paris, 2002.

VOITAN, Daniel, *Principii ale școlii duhovnicești la Gheron Iosif*, București, 2013 (lucrare de licență).

IV. Articole și studii

***, *Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής. Ἅγιον Ὄρος – φιλοκαλική ἐμπειρία* [*Πρακτικὰ Διορθοδόξων Ἐπιστημονικῶν Συνεδριῶν Ἀθηνῶν (2004) καὶ Λεμεσοῦ (2005),* ἐποπτεία Γεωργίου Μαντζαρίδη], Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος, 2007.

V. Bibliografie generală

ANAGNOSTOPOULOS, Protopresbiter Stefanos, *Rugăciunea în lume*, traducere de pr. Constantin Coman și Garoafa Coman, Editura Bizantină, 2007.

CAVARNOS, Constantine, *Ancorați în Dumnezeu. Viața, arta și gândirea monahală în Sfântul Munte Athos*, EIBMBOR, București, 2005.

CITTERIO, P. Elia, *Nicodim Aghioritul. Personalitatea, opera, învățătura ascetică și mistică, cu traducerea „Vieții" sale și a „Prologurilor" la scrierile duhovnicești*, traducere de Maria-Cornelia și diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2001.

EMILIANOS, Arhim., *Cateheze și cuvântări. I. Monahismul – pecetea cea adevărată*, traducere de diac. Ioan I. Ică jr. și pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999.

ID, *Cateheze și cuvântări. II. Viaţa în duh*, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2001[2].

EVDOKIMOV, Paul, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiţia răsăriteană*, Editura Humanitas, București, 2013.

GOLITZIN, Ieromonah Alexander, *Mărturie vie a Sfântului Munte. Glasuri contemporane din Muntele Athos,* traducere din limba engleză de Ioana Dumitrache-Lupescu, EIBMBOR, București, 2006.

HAUSHERR, Irénée, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, traducere de Mihai Vladimirescu, Editura Deisis, Sibiu, 1999.

ICĂ jr., Diac. Ioan I., *Canonul Ortodoxiei. I. Canonul apostolic al primelor secole*, Editura Deisis/Stavropoleos, Sibiu, 2008.

LARCHET, Jean-Claude, *Terapeutica bolilor spirituale*, traducere de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2001.

LOUTH, Andrew, *Originile tradiției mistice creștine. De la Platon la Dionisie Areopagitul*, traducere de Elisabeta Voichița Sita, Editura Deisis, Sibiu, 2002.

MAKARIOS Simonopetritul, Ieromonah, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000.

NELLAS, Panayotis, *Omul – animal îndumnezeit. Perspective pentru o antropologie ortodoxă*, studiu introductiv și traducere de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2002[3].

STĂNILOAE, Pr. prof. Dumitru, *Spiritualitatea Ortodoxă. Ascetica și mistica*, EIBMBOR, București, 1992.

SOFRONIE, Arhim., *Viața și învățătura starețului Siluan Athonitul*, traducere de pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2004[2].

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Inima și Duhul în învăţătura Sfântului Teofan Zăvorâtul – o fenomenologie ascetico-mistică*, traducere de Maria-Cornelia Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2011.

ID, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. I. Manual sistematic*, traducere și prezentare de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2005[2].

TEȘU, Preot Ioan C., *Din iadul patimilor spre raiul virtuţilor. Cuvinte de folos din spiritualitatea filocalică*, Editura Christiana, București, 2000.

VLACHOS, Mitropolit Hierotheos, *Psihoterapia ortodoxă. Continuare și dezbateri*, traducere din limba greacă de prof. Ion Diaconescu și prof. Nicolae Ionescu, Editura Sophia, București, 2007.

***, *Istorie bisericească pre scurt*, ediție, studiu introductiv și note de dr. Mihail M. Andreescu, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2011.

***, *Counsels from the Holy Mountain (selected from the „Letters“ and „Homilies“ of Elder Ephraim)*, St. Anthony's Greek Orthodox Monastery, Arizona, 1999[1].

***, *Jurnal duhovnicesc*, Editura Bizantină, București, 2009[2].

***, *Povestirile unui pelerin în căutarea rugăciunii neîncetate,* traducerea și studiu introductiv de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2012[2].

***, *Vase de cinste ale Duhului Sfânt. Vieţi şi cuvinte de învăţătură ale Bătrânilor contemporani din Grecia*, Editura Sophia, Bucureşti, 2005.

V. Adrese internet

www.agiosarsenios.com/images/Agioi&Gerontes/G.Iosif/1.jpg
http://www.britannica.com/EBchecked/topic/332481/Laurium
http://calindragan.files.wordpress.com/2010/02/interiorul-chiliei-care-adaposteste-mormantul-parintelui-iosif.jpg
http://www.doxologia.ro/viata-bisericii/reflectii/ganduri-din-conferinta-parintelui-rafail-noica
http://hocna.info/FrPanteliemonBiography-Part1.shtml
http://www.johnsanidopoulos.com/2009/08/elder-joseph-of-vatopaidi-171921-172009.html
http://www.johnsanidopoulos.com/2010/10/even-great-saints-have-human-needs.html
http: //nektarios.home.comcast.net/~nektarios/1511.html
http://www.nistea.com/monahismul_athonit.html
http://orthodoxie-libre.actifforum.com/t476-st-matthieu-karpathakis-archeveque-vco-d-athenes.
http://www.pemptousia.com/2011/12/elder-joseph-the-hesychast-as-a-person-an-account-of-his-deeds
http://www.pemptousia.ro/2013/12/kallinikos-aghioritul-isihastul/
http://www.pemptousia.ro/2014/02/grecia-in-perioada-interbelica-criza-societatii-grecesti-1/
http://www.pemptousia.ro/2012/10/importanta-monahismului-aghiorit-pentru-viata-bisericii/
http://vatopaidi.wordpress.com/2009/07/19/un-zambet-de-dincolo-de-moarte-ρουμανικά-romanian/

Cuprins

V. Gheron Iosif şi învierea monahismului contemporan